

CENTER FOR
ANALYTICAL
RESEARCH &
EVALUATION

Erasmus+

Jean Monnet Modules

**« ХАЛЫҚТЫҢ ӨМІР СҮРУ САПАСЫ МЕН ҰЛТТЫҚ
ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ
МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ »**

**Халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференцияның
баяндамалар жинағы**

**Сборник докладов международной научно-
практической конференции**

**«ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АУДИТ В ОБЕСПЕЧЕНИИ
ВЫСОКОГО КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ И
НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»**

**Collection of reports of the international scientific
and practical conference**

**«STATE AUDIT IN ENSURING THE HIGH QUALITY OF
LIFE OF THE POPULATION AND NATIONAL
SECURITY»**

АСТАНА 2025

УДК 657.6
ББК 65.052
С23

С Сборник докладов международной научно- практической конференции «Государственный аудит в обеспечении высокого качества жизни населения и национальной безопасности » = Collection of reports of the international scientific and practical conference «State audit in ensuring the high quality of life of the population and national security» = «Халықтың өмір сүру сапасы мен ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі мемлекеттік аудит» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның баяндамалар жинағы. – Астана: - 359 б.

ISBN 978-601-385-061-0

Жинаққа мемлекеттік аудит органдары қызметкерлерінің, ғылыми қызметкерлердің, ғалым-экономистердің, қаржы саласы және мемлекеттік аудит мамандарының, профессор-оқытушылар құрамының және білім алушылардың халық өмірінің жоғары сапасын және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі мемлекеттік аудиттің өзекті мәселелері бойынша баяндамалары кірді

The collection includes reports of employees of state audit bodies, researchers, economists, specialists in the financial sector and state audit, faculty and students on topical issues of state audit in ensuring a high quality of life of the population and national security

В сборник вошли доклады работников органов государственного аудита, научных работников, ученых-экономистов, специалистов финансовой сферы и государственного аудита, профессорско-преподавательского состава и обучающихся по актуальным вопросам государственного аудита в обеспечении высокого качества жизни населения и национальной безопасности

ISBN 978-601-385-061-0

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

СОДЕРЖАНИЕ

Секция 1. Роль органов государственного аудита в обеспечении высокого качества жизни населения и экономической безопасности	
Базарбай А.Б. , Әбдіқадыр А.Е. Міндетті аудит объектілеріндегі аудиттің экономикаға әсері	6
Байбозин Ж.Е. Қазақстан Республикасының экологиялық аудит жүйесінің қазіргі жағдайын талдау	11
Бияшева Н.С. Совершенствование систем управления рисками в государственном аудите: проблемы и перспективы	16
Бияхмет А.А. Методологические подходы к аудиту эффективности бюджетного финансирования транспортной отрасли в казахстане	22
Жанабаева Т.М. Еңбек және жұмыспен қамту саласындағы мемлекеттік саясаттың тиімділігіне жүргізілген аудит нәтижелері	25
Маматаева Д. Аудит эффективности цифровизации налоговых систем в казахстане: проблемы и перспективы развития	31
Мәмшетов С.Ж. Агроөнеркәсіптік кешенге бөлінген бюджет қаражатын пайдаланудың тиімділік аудиті	36
Рапилбекова А.Г. Аудит эффективности реализации государственной политики в области здравоохранения	42
Талғаров Д.Д., Саржакова Ж.Р. Ұйымның ішкі бақылау жүйесінің тиімділігін бағалау	50
Тохтахметова М.А. Қазақстан азаматтарының қоғамдық мемлекеттік аудитке қатысуы	57
Секция 2. Современные аспекты развития государственного аудита в повышении эффективности государственного управления	
Абдрашов А. М. Международная практика поддержки экспортеров и оценка её эффективности	63
Ахмедия А. Қазақстандағы міндетті аудиттің маңыздылығы	66
Мырзабек Г.М. Алибай А.Д. Аудиторлық тәуекелдерді бағалау	69
Алибекова А.Б. Ерсайынова М. Сембиева Л.М. Foreign experience of environmentally oriented state audit	74
Аманжан С. А. Цифрлық экономикаға көшу кезіндегі мемлекеттік аудиттің әлеуетті мәселелері	80
Анетова А.Н. Мемлекеттік органдардағы бизнес-процестердің реинжинирингі: мемлекеттік аудиттің тиімділігіне әсері	86
Әлімбек Ә.Г. Оценка государственной инвестиционной политики Республики Казахстан на соответствие стратегическим документам планирования	90
Еспаев Е.М. Вопросы развития экологического аудита	98
Жумағалиев Е.Т. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық саласындағы тиімділік аудиті және инфрақұрылымды жаңғыртуға бюджет қаражатын пайдалану	102
Капан Н.М. Цифровизация государственного аудита в агропромышленном комплексе: вызовы и перспективы	104
Құсан Н.А. Государственный аудит в повышении эффективности управления государственным долгом на местном уровне: казахстанский опыт	110

Наурыз Д.А. Мемлекеттік аудит пен қаржылық бақылауды жетілдіру: шетелдік және отандық тәжірибе	117
Нурмагамбетова А.С. Сыртқы мемлекеттік аудиттің ашықтығын арттырудағы тәуекелдерді басқару жүйесінің рөлі	122
Ондасын А.Е. Цифровизация государственного аудита: современные подходы и перспективы	130
Өмірзақ.М.Е., Олжабаева.А.М. "Қазатомөнеркәсіп" ұақ "ақ қызметіндегі қателер мен жосықсыз әрекеттер: аудиторлық тәуекелдерді және бақылау шараларын талдау	140
Сакенова Г.Б. Рассмотрение международного опыта аудита эффективности реализации политики социального обеспечения в сфере продуктивной занятости Казахстана	146
Сембиев А.Н. Международный опыт развития социального аудита	152
Серікова А. Р. Энергетика саласындағы тиімділік аудиті	154
Сапархан Д.Б Қазақстан республикасының басқару жүйесіндегі мемлекеттік аудиттің рөлі	160
Сейфуллин О.Т. Развитие национальной системы сертификации государственных аудиторов как фактор повышения качества государственного аудита	168
Секция 3. Актуальные проблемы экономики в обеспечении национальной безопасности	
Анапия Н. Ж. Передача субъектов квазигосударственного сектора в конкурентную среду как инструмент снижения доли участия государства в экономике	174
Бақытжанова С. Б. Ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі мемлекеттік қаржылық бақылаудың рөлі	178
Есенбек Ч.Н. Влияние уровня финансирования науки на конкуретоспособность национальной экономики	181
Жаксылык С. Е. Жилищно-накопительная система: зарубежный опыт и практика внедрения в Казахстане	188
Жасұланова А. Б. Қазақстандағы сыбайлас жемқорлыққа және мақсатсыз шығындарға қарсы күрестегі мемлекеттік аудиттің рөлі	195
Жетпісова А.Е. Бухгалтерлік есепте әділ құнды қолдану: мәселелер мен мүмкіндіктер	202
Касенова А.К. Удаленный аудит: технологические вызовы и решения	208
Комекбаев Е. Е. Ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі экономиканың өзекті мәселелері	212
Мишкель И. А. Влияние киберугроз на экономическую стабильность и национальную безопасность	219
Танатова А. Қазақстан экономикасындағы ішкі аудитті қамтамасыз етудің өзекті мәселелері	225
Темирбек А. Т. Оценка влияния бухгалтерских ошибок на достоверность финансовой отчетности	233
Бекболсынова А.С. Стратегия налогового администрирования Республики Казахстан в условиях турбулентности экономики	239
Секция 4. Современные тенденции развития государственного аудита, учета и финансового менеджмента в странах Европейского союза	
Бекбосынова Л.Ж. Жабдықтаушылармен есеп айырысу есебі және ішкі бақылаудың негізгі теориясы	245
Ерниязова А.Р., Қаратаева Н.О., Боган А.А Цифравизация государственного аудит в странах ЕС: Как технологии помогают проверять финансы	252

Губарь С.А. Организация аудиторской деятельности в Республике Беларусь	259
Жахметова А.К., Шахарова А.Е. Мемлекеттік сатып алуды камералдық бақылаудың шетелдік тәжірибесі	264
Zhartybek D.B. From E-Salyq business to SAF-T: A Towards international Tax accounting standards	271
Каримова А.Х. Современное состояние учета расчетов с бюджетом в Казахстане	280
Оразбай М.А. Система внутреннего аудита в управлении рисками мошенничества в государственных органах	284
Оралбай А.М. Нормативно-правовое регулирование бухгалтерского учета и аудита амортизационной политики	289
Өмірзақ М.Е. Трансформация аудита под влияние искусственного интеллекта	297
Серикова М.А., Сембиева Л.М., Бектемир Х. Европейский опыт в формировании экологоориентированной модели государственного аудита	305
Башу З.Р., Буртебаева А.А., Оралова А Улучшение механизмов государственного аудита для оценки качества и управления природными ресурсами: опыт европейского союза	309
Сутбай А.К. Проблемы и перспективы реализации учетной и контрольной функций в современных экономических системах	314
Усеев С.Ж Современные подходы к аудиту и консалтингу в строительстве: анализ практик стран ЕС	320
Тасболатов А.Е. Стратегический аудит эффективности бюджетных средств в автодорожной отрасли Республики Казахстан	324
Машаева А.Ж., Жупышева А.О Стратегический аудит обеспечения водной безопасности в Республике Казахстан	337
Мухамедьярова Л.Р. Государственный аудит как инструмент контроля и повышения эффективности управления внебюджетными фондами	346
Сембиева Л.М., Саденова Г.С. Ключевые аспекты аудита в сфере спорта	355
Улыбышев Д.Н. Жайлауов Е.Б. Бектлеева Д.Е. Совершенствование методологии оценки эффективности использования национальных ресурсов	349
С.В.Биякин Учет лизинга в соответствии с IFRS 16 в казахстанской компании: опыт и практические аспекты	358
Алтынбек Т., Темірлан Т. Қонақ үй табыстылығын басқарудағы түнгі аудиттің рөлі	364
Жұман Ғ.С. Современные подходы к учету доходов в малом и среднем бизнесе	367
Шахарова А.Е. Концепция оценки влияния эффективного использования национальных ресурсов на качество жизни населения и национальную безопасность казахстана	372
Ирисбекова М.Н. Актуальные вопросы экономической безопасности региона	375

Рост до 10%	14	6	8	21%	8%	12%	32 600	2 500	30 100	1204%
Снижение до 10%	6	7	-1	9%	10%	-1%	9 100	1 700	7 400	435%
Снижение 10-20%	3	2	1	3%	3%	2%	5 200	500	4 700	940%
Снижение 20-50%	5	2	3	7%	3%	5%	1 000	1 000	0	0%
Нет данных	2	2	0	3%	3%	0%	100	0	100	0%
Всего	67	71	-4	100 %	100 %	0%	89 500	89 300	200	0%

Источник: [2].

По данным таблицы 6 можно сделать вывод, что за анализируемый период общая суммарная выручка от реализации аудиторских услуг аудиторскими организациями изменилась незначительно, увеличившись на 200 тыс. руб. Наиболее значительный рост (1204%) наблюдается в категории "Рост до 10%", где выручка увеличилась на 30 100 тыс. руб. Существенное снижение отмечено в группе "Рост 10-20%" (-80%), где выручка упала на 40 400 тыс. руб. Категории "Снижение 10-20%" (940%) и "Снижение до 10%" (435%) демонстрируют парадоксально высокий рост выручки, несмотря на формальное снижение числа организаций.

Таким образом, сокращение количества аудиторских организаций (в первую очередь в Минске) может свидетельствовать о консолидации рынка или снижении спроса на услуги. Гендерный дисбаланс в сокращении численности требует дополнительного изучения причин снижения доли женщин. Значительный рост выручки у компаний с высокой загрузкой аудиторов и резкое падение у малонагруженных свидетельствует о повышении эффективности крупных аудиторских компаний. Общая финансовая ситуация остается стабильной, несмотря на перераспределение выручки между группами.

Литература:

1. Об аудиторской деятельности : Закон Респ. Беларусь от 12 июля 2013 г. №56-З : в ред. от 18 июля 2019 г. №229-З // ЭТАЛОН : информ.-поисковая система (дата обращения: 17.03.2025).
2. Аудиторская палата : [сайт]. – Минск, 2020. – URL: <https://audit-ap.by/ru> (дата обращения: 17.03.2025).

МЕМЛЕКЕТТІК САТЫП АЛУДЫ КАМЕРАЛДЫҚ БАҚЫЛАУДЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Жахметова.А.К.

докторант 1 курса ОП «Государственный аудит»

Шахарова А.Е.

к.э.н., профессор кафедры «Государственный аудит»

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Астана,
Республика Казахстан

E-mail: ainura_zhahmetova@mail.ru

Аннотация. Қазіргі уақытта мемлекеттік сатып алудың тиімділігін арттыру мәселесі өте маңызды, өйткені ол ел бюджетінде маңызды орын алады және мемлекеттік бюджет шығыстарында азаматтардың үкіметке сенім деңгейі маңызды рөл атқарады. Камералдық бақылаудың негізгі мақсаты бұзушылықтардың дер кезінде жолын кесу және алдын алу, мемлекеттік аудит объектісіне камералдық бақылау нәтижесінде анықталған бұзушылықтарды дербес жою құқығын беру және мемлекеттік аудит объектілеріне әкімшілік жүктемені азайту болғандықтан, оның экономикадағы рөлі мен басқа елдердегі құрылымы жеке талқылануы қажеттілігі осы мақалада қарастырылған. Мұндай талдау елдің бюджеттік ақпаратына қолжетімділік деңгейін және мемлекеттік шығыстарды қадағалау сияқты маңызды үдеріске қоғамның қатысу дәрежесін анықтауға мүмкіндік береді.

Ключевые слова: мемлекеттік сатып алу, мемлекеттік сатып алудың тиімділігі, мемлекеттік бюджет шығыстары, камералдық бақылау, бюджеттік ақпаратын қолжетімділік деңгейі

Камералдық бақылау – ақпараттық жүйелерден алынған деректерді, сондай-ақ мемлекеттік аудит объектілерінің қызметі туралы өзге де ақпаратты талдау және салыстыру негізінде мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау объектісіне бармай ішкі мемлекеттік аудит жөніндегі уәкілетті орган ведомствосының аумақтық бөлімшесі жүзеге асыратын бақылаудың басқа нысаны.

Мемлекеттік сатып алу саласында камералдық бақылау жүргізу қағидалары Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2015 жылғы 30 қарашадағы N598 бұйрығымен белгіленген.

Камералдық бақылаудың мақсаты салық төлеушіге бұзушылықтарды өз бетінше уақытылы жою құқығын беру болып табылады. Салық есептілігін талдау нәтижелері бойынша кірістерді кем көрсету, шығыстарды заңсыз асыра көрсету, салық мөлшерлемелерін дұрыс қолданбау, жеңілдіктерді негізсіз қолдану және т.б. анықталған жағдайда, камералдық тексеру жүргізу туралы хабарламалар жіберіледі.

АҚШ, Италия, Ұлыбритания, Германия сияқты дамыған елдерде тәуекелдерді басқару әдістерін қолдану мемлекеттік саясаттың құрамдас бөлігіне айналды.

Сонымен қатар әртүрлі елдердегі мемлекеттік сатып алу қызметін реттеу әдістері белгілі бір бағыттарға ие.

Ұлттық деңгейде тәуекелдерді басқарудың тиімді жүйесін құру үшін Қазақстан Республикасында мемлекеттік басқарудағы тәуекелдерді басқарудың халықаралық тәжірибесін зерделеу және оны ұлттық стратегиялық жоспардың ерекшеліктерін ескере отырып енгізу қажет.

Қазіргі уақытта әртүрлі елдерде мемлекеттік сатып алу жүйесі әртүрлі үлгілерді пайдалана отырып ұйымдастырылады:

- орталықтандырылған үлгі;

- орталықтандырылмаған үлгі;
- аралас (гибридті) үлгі (1 сурет).

Орталықтандырылған үлгі	Орталықтандырылмаған үлгі	Аралас (гибридті) үлгі
Ұлыбритания, Чехия, Италия, Болгария, Венгрия, Латвия, Мальта, Словакия, Канада	Қытай, Бразилия, Испания	Жапония, АҚШ, Германия, Румыния, Польша

1 сурет. Мемлекеттік сатып алу жүйесінің әртүрлі үлгілері

Орталықтандырылған үлгі білікті кадрлардың болуын, олардың біліктілігін арттыруды, құжаттар мен рәсімдердегі бұзушылықтар мен қателер қаупін азайтуды және мамандардың заңнамалық нормалар мен стандарттарды тиімді сақтауын болжайды. [1]

Сонымен қатар, бұл үлгідің негізгі кемшіліктері белгілі бір жеткізушілердің мүдделерін лоббирлеудегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің ықтималдығы, түпкілікті тұтынушылардан қашықтығына байланысты сатып алынатын тауарларды жеткізу процестерінің құлдырау қаупі болып табылады. Мемлекеттік сатып алудың орталықтандырылған моделін қолданудың жарқын мысалы Ұлыбритания болып табылады.

Орталықтандырылмаған үлгі бұл жүйенің ерекшелігі болып табылады, яғни сатып алу процедураларын ұйымның бөлімшелері дербес жүзеге асырады.

Сатып алуды басқарудың орталықтандырылмаған жүйесінің жарқын мысалы Германия болып табылады.

Аралас үлгі екі үлгіге негізделген: орталықтандырылған және орталықтандырылмаған.

Орталық, әдетте, саяси және стратегиялық сипаттағы функцияларды жүзеге асырады, бірыңғай рәсімдер мен әмбебап сатып алу тетіктерін таңдайды, осы саладағы қызметкерлер мен қызметкерлерді оқытады.

Әкімшілік аспектісі бар орталықтандырылмаған сатып алу. Гибридті жүйе икемді және икемді, өйткені ол құрылымның күшті жақтарын және жинақталған тәжірибені пайдаланады және сатып алу әрекеттерін бақылайды.

Аралас үлгі шеңберінде ресурстарды барынша тиімді пайдалануды байқауға болады.

Жауапкершілікті бөлудің анық еместігі және кәсіби кадрлардың жетіспеушілігі мұндай жүйенің негізгі кемшіліктерінің бірі болып табылады.

АҚШ мемлекеттік мекемелері қоғамдық денсаулық, қозғалыс қауіпсіздігі, ұлттық қауіпсіздік, экономика, дипломатия, операциялар және модернизация сияқты салаларда қолданылатын тәуекелдерді басқару құралдарын пайдаланады.

Сатып алуды басқарудың аралас жүйесін қолданатын елдердің бірі – АҚШ.

Мемлекеттік сатып алуды басқару моделін таңдау елдің бірқатар ерекшеліктерімен – елдің географиялық, экономикалық, әкімшілік және әлеуметтік маңыздылығымен анықталуы мүмкін.

Негізінен, ұлттық ауқымдағы сатып алу рәсімдерін тиімді үйлестіру үшін мемлекеттік сатып алулар мен өкілеттіктерге ие рәсімдерге жауапты мамандандырылған мемлекеттік органдар құрылады.

Орталықтандырылған үлгі сатып алуды орталық аппараттар мен бірыңғай ұйымдастырушылар арқылы жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Үлгі сатып алу процедураларының анықтығы, өлшенетіндігі және ашықтығы сияқты ерекшеліктерімен сипатталады [2].

Италия заңы бойынша мемлекеттік тендерлерге қатысу үшін үміткер компаниялар белгілі бір біліктілік талаптарына сай болуы керек. Компаниялардың Италиядағы мемлекеттік тендерлерге қатысу механизмі («нарықты қорғаудың бюрократиялық» тетіктері):

Италияның Қылмыстық-процестік кодексінің 444-бабына сәйкес, біріншіден, бұл компанияның экономикалық және қаржылық әлеуетіне қойылатын талаптар, екіншіден, банктік кепілдіктер, кемінде 5 жыл жұмыс тәжірибесі, үшіншіден, Италияның Мемлекеттік сатып алулар кодексінің 6-бабына сәйкес мемлекеттік сатып алу және логистика саласындағы мамандар бірлестігінің жұмыс істеуі, төртіншіден, мемлекеттік сатып алудың ішкі бақылауының жұмыс істеуі. [3]

Мерлони заңының ережелерін жүзеге асыратын итальяндық заңнама, ол жеткізушілердің тендерлерге қатысу критерийлерін бақылаудың екі деңгейлі жүйесін қарастырды [4].

Италияндық сатып алу порталы AppaltiPOR деп аталады. AppaltiPOR жүйесінің мақсаты мемлекеттік әкімшіліктер Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ұлттық органына (Ақпарат) жіберетін тендер деректерінен бастау және оны бүкіл әлемде стандартталған стандартты ашық келісімшарт деректер пішіміне айналдыру болып табылады. Қызмет қызыл ту тұжырымдамасының көрсеткіштеріне негізделген, бұл өз кезегінде бір тұтынушыға тәуекел белгілерінің шоғырлануы түріндегі бұзушылықтарды көрсетеді. Көрсеткіштер бірнеше топтарға бөлінеді және пайдаланушылар бойынша жеткізушілердің қызметі, жеткізушілер туралы ақпарат (егер жеткізушілердің карталары бос болса немесе жеке деректер сақталмаса), жаңа жеткізушілер (жүйеде бір жылдан аз бұрын тіркелген) және т.б.

Бұл жүйенің қатысушылары – сатып алулардағы тәуекелдерге мониторинг жүргізетін мемлекеттік қызметшілер, тәуелсіз ұйымдар, бизнес орта және жеке сатып алу ұйымдары [5].

Ұлыбританияның мемлекеттік сатып алу жүйесі орталықтандырылған. Арнайы құзыретті әкімшілік орган (Мемлекеттік Сауда Офисі - OGC) бұл процеске қазірдің өзінде жоспарлау сатысында қатысады және мемлекеттік органдар тарапынан қоғамға жат және моральдық мінез-құлық қажеттілігі мен тәуекелін алдын ала бағалауды жүзеге асыруға уәкілетті. Бұл тұрғыдағы маңызды бағыт мемлекеттік келісім-шарттар бойынша Бірыңғай мемлекеттік саясатты іске асыру және салалық органдарға жобаларды іріктеу қызметтерін көрсету болып табылады. Ұлыбритания жүйесінің артықшылығы Үкімет Хатшылығының келісім-шарттар бекітілгенге дейін мониторинг сатысында «көп деңгейлі сүзгілеу схемасын» қолдануы мойындалған.

Осы жүйенің шеңберінде әрбір мемлекеттік келісімшарт қажеттілік негіздемесін, сатып алу және орналастыру стратегиясын, келісім-шарттық ұсынысты және пайдалануға беру шарттарын, мемлекеттік тапсырысты іске асыру жөніндегі ұйымдастыру шараларын және салынып жатқан нысанды пайдалану нәтижелерін қоса алғанда, орналастыруға дейінгі оның өмірлік циклінің барлық кезеңдерінде қаралады [6].

Германияның мемлекеттік сатып алу жүйесі мемлекеттік сатып алуға тапсырыстарды орналастыру үшін келесі рәсімдерді пайдаланады:

1. Ашық жарыстар (ашық процедура).
2. Жабық жарыстар (шектеулі рәсім).
3. Конкурстық диалог процедурасы.
4. Келісілген рәсім

Бақылау жүйесі екі инстанциядан тұрады: дербес мекеме түріндегі апелляциялық инстанция; сот – сот органы түрінде [7].

Германияның мемлекеттік сатып алулар туралы заңының негізгі мақсаты компаниялар мен тендерге қатысушылардың мүдделерін қорғау және мемлекеттік келісім-шарттардың үш қағидаты, атап айтқанда, ашықтық, бәсекелестік және тең режимнің сақталуын қамтамасыз ету болып табылады. Федералды Экономика министрлігі сатып алу туралы ұлттық заңнама мен саясатты әзірлеуге жауапты. Бақылау мен бақылауға Федералдық аудит басқармасы мен басқару органдары жауапты. Федералдық аудит кеңсесі мемлекеттік сатып алудың мемлекеттік органдардың қажеттіліктері мен талаптарына сәйкестігін, үнемділігін және заң талаптарына сәйкестігін тексеру үшін аудит жүргізеді.

«Мемлекеттік сатып алулар туралы» заң сарапшылар мен ғалымдардың қоғамдық ұйымы – мемлекеттік сатып алулар форумы аясында ұлттық және халықаралық деңгейде мемлекеттік сатып алу саласындағы жаңа өзгерістерге пікір алмасып, көзқарас қалыптастыратын мемлекеттік сатып алулар форумы аясында жетілдірілуде. Сыбайлас жемқорлықпен күресу үшін мемлекеттік сатып алушылар мен мердігерлер үшін сапаны бақылау жүйесін енгізу мысал бола алады. Форумның жұмыс топтары тұжырымдаған сарапшылық және ғылыми пікірлер үкіметке жеткізіледі.

Осылайша, Германияда мемлекеттік сатып алу жүйесінің қызметінің мониторингі бюджет шығыстары сарапшылардың, қоғамдық ұйымдардың, тіпті осы сала мамандары мен ғалымдардың арасынан форумның жұмыс органдарының тұрақты бақылауында болатындай құрылымдалған. Тиімді мемлекеттік сатып алу жүйесін құру мәселелерінде неміс тәжірибесін пайдалану басқаруға тән маңызды тәуекелдерді азайтады.

Мемлекеттік сатып алу саласындағы камералдық бақылаудың шетелдік тәжірибесі ашықтықты арттыруға, сыбайлас жемқорлықты азайтуға, сатып алу сапасын жақсартуға және мемлекеттік шығындардың тиімділігін арттыруға көмектесетін бірнеше негізгі артықшылықтарды көрсетті. Шетелдік тәжірибені ескере отырып, осы артықшылықтарды қарастырайық:

1. Басқару процестерін автоматтандыру

Көптеген елдерде мемлекеттік сатып алулардағы камералдық бақылаудың деректерді талдау үшін автоматтандырылған жүйелерді белсенді түрде пайдаланады. Мысалы, АҚШ, Ұлыбритания және Канада сияқты елдерде мемлекеттік органдар өтінімдер мен тендерлерді бақылау үшін арнайы ақпараттық жүйелерді пайдаланады. Бұл жүйелер құжаттың заңды талаптарға сәйкестігін автоматты түрде тексеруге мүмкіндік береді, бұл процесті айтарлықтай жылдамдатады және адам факторын азайтады.

Мысалы: Ұлыбританияда электрондық сатып алу жүйесі белгіленген стандарттарға сәйкестігін автоматты түрде тексере отырып, өтінімдерді беруден бастап келісім-шарттар жасауға дейінгі барлық сатып алу ақпаратын қадағалауға мүмкіндік береді.

2. Адам факторын барынша азайту

Камералдық бақылауды автоматтандыру адамдардың қателігі мен субъективтілігін айтарлықтай төмендетуі мүмкін, бұл бақылаудың дәстүрлі нысандарында жиі проблема болып табылады. Бұл тендерлік өтінімдерді неғұрлым объективті бағалауға ықпал етеді және сыбайлас жемқорлық схемаларының пайда болу мүмкіндігін болдырмайды.

Мысалы: Германияда салық және аудит органдары тендерлік өтінімдердегі сәйкессіздіктерді табу үшін автоматтандырылған тексерулерді пайдаланады, бұл процесті ашық етеді және сыбайлас жемқорлық факторларының әсерін жояды.

3. Ақпараттың ашықтығы мен қолжетімділігі

ЕО және АҚШ сияқты көптеген елдерде мемлекеттік сатып алулар үшін ашық платформалар бар, оларда сіз тендердің барлық кезеңдерін: конкурсты жариялаудан бастап келісім-шарт жасасуға және міндеттемелерді орындауға дейін бақылай аласыз. Бұл сатып алу процесін бақылауға көмектесіп қана қоймай, қоғамдық бақылауды күшейтеді.

Мысал: Франция және Германия сияқты ЕО елдерінде барлық тендерлер мен сатып алулар ресми веб-платформаларда жария түрде жарияланады, бұл азаматтар мен мүдделі тараптарға тендерлердегі өзгерістерді, бағалау кезеңдері мен шешімдерді қоса алғанда, процесті бақылауға мүмкіндік береді.

4. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл

Мемлекеттік сатып алулардағы камералдық бақылау сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін айтарлықтай төмендетеді, өйткені баға ұсыныстарындағы сәйкессіздік, құжаттарды бұрмалау немесе аффилиирленген тұлғалардың қатысуы сияқты процестердегі ауытқулар автоматты түрде бақыланады. Сингапур және Оңтүстік Корея сияқты елдер сатып алуларды нақты уақыт режимінде бақылау үшін жүйелерді пайдаланады, бұл сыбайлас жемқорлықты жасауды қиындатады.

Мысалы: Сингапурда мемлекеттік сатып алу орталықтандырылған электрондық жүйе арқылы бақыланады, ол стандарттарға сәйкестігін тексереді және құжаттар мен күмәнді келісім-шарттардың бұрмалануын болдырмайды.

5. Рәсімдерді жеңілдету және жеделдету

Мемлекеттік сатып алуда камералдық бақылау мен автоматтандырылған жүйелерді қолдану өтінімдерді қарау мен келісім-шарттарға қол қою процесін айтарлықтай жылдамдатуға мүмкіндік береді. Мысалы, Жаңа Зеландия мен

Австралияда цифрлық жүйелерді пайдалану арқылы тендерлік үдерістер мен келісім-шарттарды беру жылдамдауда.

Мысалы: Австралияда мемлекеттік сатып алулардағы камералдық бақылауға өтінімдерді беру және барлық ұсыныстарды тексеру үшін электрондық жүйелер кіреді, бұл процесті жылдамдатады және әкімшілік шығындарды азайтады.

6. Алаяқтықпен және келісімшартты теріс пайдаланумен күресу

Камералдық бақылаудың арқасында келісімшарт талаптарының орындалуын және олардан ауытқулардың болуын қадағалау оңай. Канада сияқты үстелдік бақылау дамыған елдерде сатып алудың барлық кезеңдері, өтінімдерді беруден бастап, шарттарды орындауға дейін бақыланады, бұл міндеттемелерді орындаудағы бұзушылықтарды анықтауға көмектеседі.

Мысалы: Канадада бақылау жүйесі келісім-шарттың орындалуын бақылауды, сондай-ақ қаржылық ағындарды және келісім-шартты бұзу жағдайларын жедел анықтауға көмектесетін логистикалық деректерді тексеруді қамтиды.

7. Бәсекелестікті қолдау және жақсарту

Автоматтандырылған жүйелер мемлекеттік сатып алу нарығындағы бәсекелестікті жақсартады, өйткені олар барлық қатысушылар үшін тең жағдай жасайды. Ақпараттың ашықтығы мен қолжетімділігі әділ бәсекелестікке ықпал ететін тендерлік айла-шарғы жасау ықтималдығын азайтады.

Мысалы: ЕО елдерінде тендерлерді хабарлау және бағалау бойынша қатаң ережелер бар, бұл барлық әлеуетті жеткізушілердің әділ қатысуын жеңілдетеді.

8. Әкімшілік шығындарды азайту

Камералдық бақылау мемлекеттік қызметкерлердің жұмыс жүктемесін азайтады, себебі құжаттардың сәйкестігін тексеру, деректерді салыстыру және есеп беру сияқты көптеген тапсырмалар автоматты түрде орындалады. Бұл сонымен қатар жергілікті жерде аудит жүргізу қажеттілігін азайтады, нәтижесінде әкімшілік шығындар азаяды.

Мысалы: Швецияда электрондық сатып алу жүйесі бақылаудың көп бөлігін автоматтандырады, бұл қолмен тексеру және сатып алудан кейінгі қажеттілікті азайтады.

Мемлекеттік сатып алу саласындағы камералдық бақылаудың шетелдік тәжірибесі ашықтықты арттыру, сыбайлас жемқорлықты азайту, процестерді жеделдету, бәсекелестікті жақсарту және әкімшілік шығындарды азайту сияқты көптеген артықшылықтарды көрсетеді. Автоматтандырылған камералдық бақылаудың жүйелері мен қоғамдық платформаларды пайдаланатын елдер мемлекеттік сатып алуды басқаруда және рәсімдердің әділдігін қамтамасыз етуде тиімдірек болады.[8]

Мемлекеттік сатып алу жүйесін реттеуде көпжылдық тәжірибесі бар шет мемлекеттерде енгізу тәжірибесіне шолу нәтижелері бойынша мемлекеттік сатып алуды ұйымдастырудың ең маңызды және нақты аспектісінің тиімділігін анықтау қажет. Мемлекеттік сатып алуды камералдық бақылау жүйесі дамыған елдердің тәжірибесіне сүйене отырып, қазақстандық жүйеге қолданылатын сатып алу тәжірибесінің жетілдіруге және дамуына ықпал етуде.

Осылайша, камералдық бақылаудың шетелдік тәжірибесін пайдалану орынды және оны қазақстандық шынайылық жағдайында жүзеге асыру мүмкіндіктері мұқият талданғандықтан қажетті нәтиже береді. Мемлекеттік қаржылық бақылау бойынша жүзеге асырылатын іс-шаралардың нәтижелері мен тәжірибелерімен мемлекетаралық алмасу, бұзушылықтардың алдын алу мен залалсыздандыруды қамтамасыз етеді, бюджет кірістерінің жоғары деңгейін ұстап тұруға мүмкіндік береді және азаматтар мен ұйымдарды салықтарды, алымдарды және басқа да міндетті төлемдерді төлеу арқылы мемлекеттің жұмыс істеуін қаржылық қолдау қажеттілігі туралы хабардар етуді күшейтеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1 Методология оценки систем закупок (MAPS) // MAPS Publishing. – 2018. – URL: <https://www.mapsinitiative.org> › methodology. Дата обращения: 10.11.2022 г.

2 RIBA Holdings. Policy And International Relations // – URL: <http://www.architecture.com/Files/RIBAHoldings/PolicyAndInternationalRelations/Policy/PublicAffairs/2012/ComparativeProcurement.pdf> . – 2012. – 3 с.

3 Механизмы проведения госзакупок в Италии // журнал «StudRef» – URL: https://studref.com/311755/ekonomika/mehanizmy_provedeniya_goszakupok_italii. Дата обращения: 25.02.2023 г.

4 Ведомство CONSIP - центральный орган по закупкам / Закон от 11 февраля 1994 – №109. URL: <http://www.acquisition.gov/far/> URL: <http://www.gosbroker.ru/> . Дата обращения: 25.02.2023 г.

5 Портал по проведению закупок в Италии // Электронный ресурс: – URL: <https://www.appaltipop.it/it/about> . Дата обращения: 25.02.2023 г.

6 Налбандян А.А. Сравнительный анализ опыта развитых стран в организации системы государственных закупок // Вестник РУДН, серия Экономика – № 5, 2013 – Москва, 2013. – С. 118-126.

7 Проданова Н.А., Лытова К.И. Особенности системы государственных закупок Федеративной Республики Германия // Аудит и финансовый анализ – №4, 2015 – Москва, 2015. – С. 373-376.

8 Ведомство CONSIP — центральный орган по закупкам // Закон от 11 февраля 1994 г. №109 – An official website of the United States Government — URL: <http://www.gosbroker.ru/> Federal Acquisitions regulations. Дата обращения: 25.02.2023 г.

FROM E-SALYQ BUSINESS TO SAF-T: A TOWARDS INTERNATIONAL TAX ACCOUNTING STANDARDS

Zhartybek D.B.

Eurasian National University, Republic of Kazakhstan, Astana

E-mail: dzhartybel@bk.ru

Андатпа: бұл мақалада қазақстандық E-Salyq бизнеске салық салу жүйесі және оның Standard Audit File for Tax (SAF-T) халықаралық стандартынан